

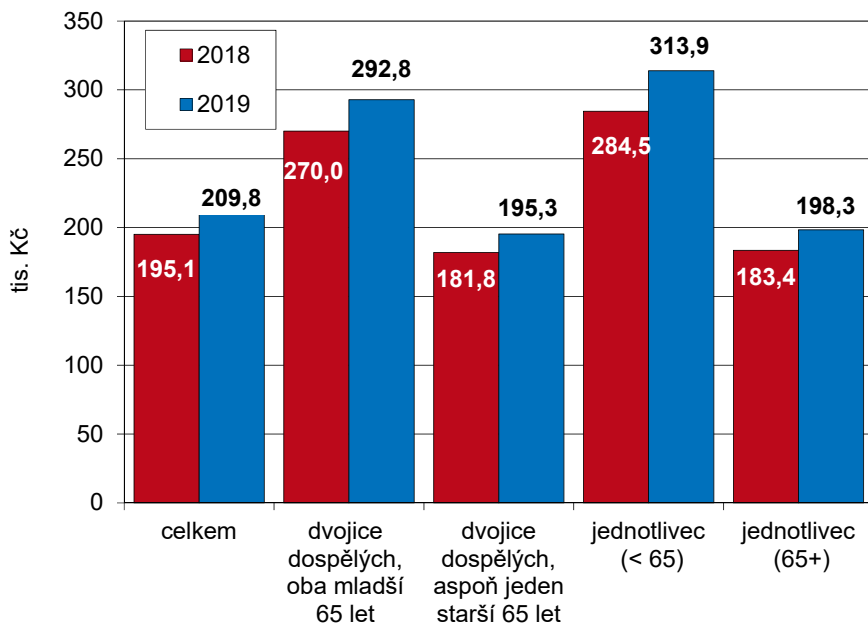
2. Příjmy a výdaje domácností

Čisté průměrné peněžní příjmy domácností v České republice, a to včetně seniorských, každým rokem stoupají. Tento trend potvrzují i závěry zatím posledního kompletně uzavřeného šetření „Životní podmínky domácností 2020“, které pravidelně probíhá v celé Evropě pod názvem SILC (Statistics on Income and Living Conditions). Jeho cílem je zmapovat materiální, sociální i zdravotní podmínky domácností a rovněž kvalitu bydlení v daném roce. Příjmy osob ze zaměstnání, podnikání, důchodů či sociálních dávek ovšem jako jediná charakteristika vycházejí ze stavu roku 2019, tudíž ještě neodrážejí aktuální situaci země ovlivněné virovou pandemií.

V roce 2019 dosáhl průměrný čistý peněžní příjem domácnosti na osobu 209,8 tisíce Kč, medián příjmů činil 192,8 tisíce Kč. Oproti roku 2018 vzrostl průměr meziročně o 14 700 Kč, což představuje nominální nárůst o 7,5 %, reálně pak o 4,7 %. Měsíční průměr čistých příjmů na osobu činil 17 479 Kč. Průměrně se zvýšily příjmy všem sledovaným skupinám domácností, rychleji přitom rostly příjmy v domácnostech jednotlivců. Při posuzování podle věku a složení domácnosti se příjmy domácností, v nichž žil osamělý senior nad 65 let, přiblížily hranici 200 tisíc Kč ročně, což je ale o 115 tisíc korun méně, než byly příjmy domácností jednotlivců pod 65 let. Výrazný příjmový rozdíl zaznamenaly mezi sebou rovněž domácnosti dvojic dospělých. Ty, v níž jsou oba mladší 65 let, zaznamenaly v roce 2019 téměř o 100 tisíc korun vyšší průměrné čisté příjmy než pár, v němž oba překročili věkovou hranici 65 let.

Z hlediska ekonomické aktivity nejvyšší průměrné čisté peněžní příjmy zaznamenaly domácnosti samostatně výdělečně činných osob (237 132 Kč). Příjmy domácností důchodců byly průměrně asi o 55 tisíc Kč nižší (182 065 Kč).

Graf 2.1 Roční čisté peněžní příjmy domácností na osobu podle typu domácnosti v letech 2018 a 2019

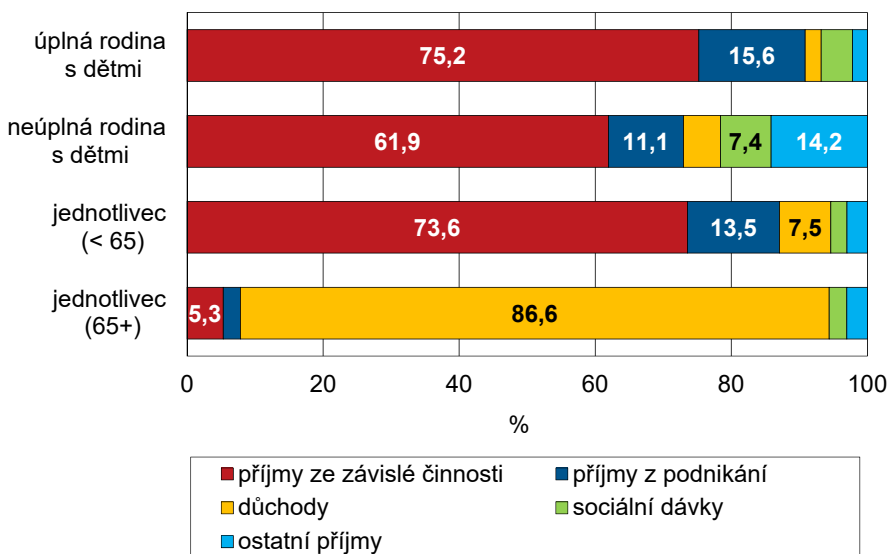
Zdroj: ČSÚ

2.1. Zdroje příjmů seniorů

Hrubé příjmy domácností jednotlivců starších 65 let tvoří převážně důchody. V roce 2019 se podílely na jejich hrubém příjmu z více než 86 %, ostatní zdroje příjmů byly spíše zanedbatelné.

V posledních letech ovšem přibývá domácností pracujících důchodců. U domácností s pracujícím důchodcem tvoří důchody pouze 26 % příjmů, převažuje příjem ze závislé činnosti (52 %). Na třetím místě jsou pak příjmy z podnikání (17 %). Oproti tomu domácnosti nepracujících důchodců, v nichž není žádný jiný člen, který by byl ekonomicky aktivní, mají důchody za rozhodující zdroj svých příjmů (tvoří 95 %), zbylých 5 % je rozděleno mezi ostatní složky.

Graf 2.2 Podíly jednotlivých typů příjmů u vybraných typů domácnosti v roce 2019

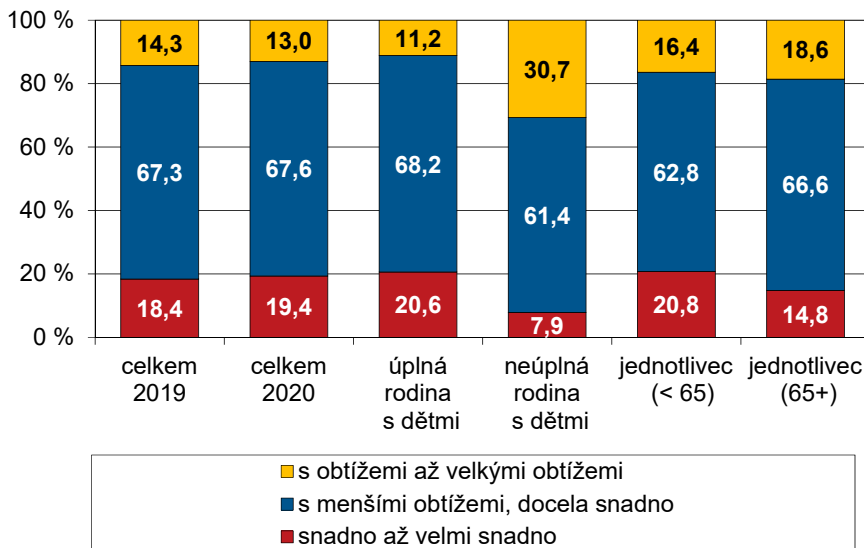

Zdroj: ČSÚ

2.2. Vycházení s příjmem

Domácnosti vesměs vycházely se svými příjmy docela snadno nebo jen s menšími obtížemi. V roce 2020 uvedlo 19,4 % domácností, že vycházejí se svými příjmy snadno až velmi snadno, rok předtím jich bylo o procentní bod méně. Naopak 13 % domácností uvedlo, že vycházejí s obtížemi až velkými obtížemi, což meziročně představuje pokles o 1,3 procentního bodu a ve srovnání s rokem 2013 je to téměř o pětinu méně. Ve skupině jednotlivců nad 65 let je domácností, které vycházejí obtížně s příjmy, necelých 19 procent.

Graf 2.3 Schopnost domácností vyjít se svými příjmy ve vybraných letech podle typu domácnosti v letech 2019 a 2020

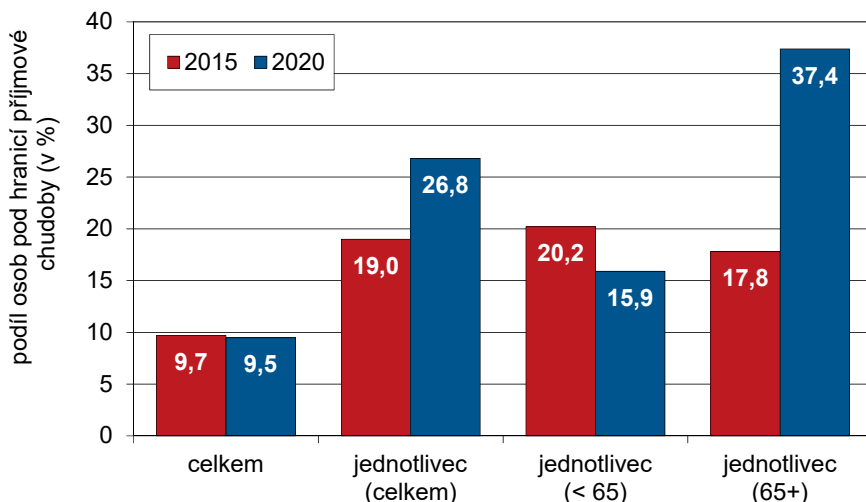
Zdroj: ČSÚ

2.3. Příjmová chudoba

Indikátor míry ohrožení příjmovou chudobou udává podíl osob v domácnostech, které nedosahují na stanovenou výši příjmů. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je stanovena jako 60 % mediánu národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu. V roce 2020 (na základě příjmů za rok 2019) činila hranice 13 640 Kč za měsíc, tedy 163 680 Kč za rok. Tato částka představuje hranici pro domácnost jednotlivce. Proti předchozímu roku se vlivem růstu příjmů zvýšila hranice ohrožení příjmovou chudobou o 822 Kč/měsíc, ovšem míra ohrožení příjmovou chudobou za rok 2020 poklesla. Je to dáno nerovnoměrným rozdělením tempa růstu příjmů, kdy příjmy u 10 % domácností s nejnižšími příjmy v roce 2019 (na rozdíl od roku předcházejícího) rostly rychleji než u středně příjmových kategorií obyvatel. Souvisí to mimo jiné se zvýšením minimální mzdy a důchodů. V roce 2020 dosáhla míra ohrožení příjmovou chudobou hodnoty 9,5 % a týkala se asi 990 tisíc obyvatel České republiky.

Ve skupině seniorů starších 65 let byl podíl osob s příjmem pod hranicí chudoby 14,7 %. Domácností ohrožených příjmovou chudobou bylo v roce 2020 mezi jednotlivci nad 65 let necelých 38 %, přitom před pěti lety, v roce 2015, to bylo 17,8 %. Přírůstky osob ohrožených příjmovou chudobou v předchozích několika letech tvořily téměř výhradně domácnosti jednotlivců starších 65 let, jinými slovy nepracující důchodci, kteří žijí sami.

Graf 2.4 Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v domácnostech celkem a jednotlivců v letech 2015 a 2020

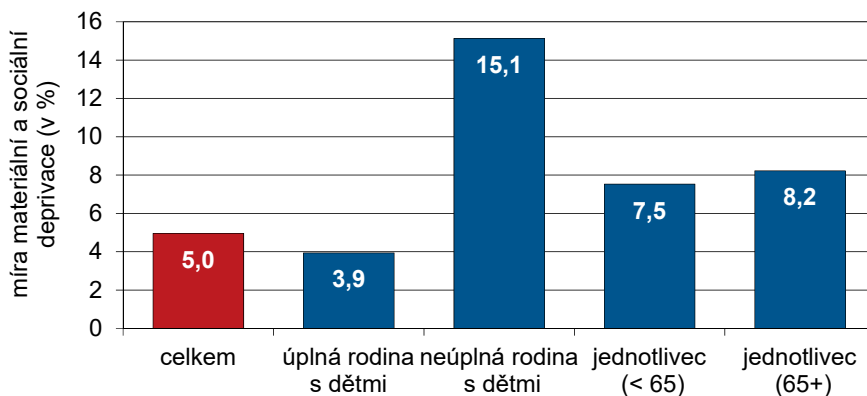
Zdroj: ČSÚ

2.4. Materiální a sociální deprivace

Ukazatel míry materiální a sociální deprivace udává podíl osob, jejichž domácnosti si nemohou z finančních důvodů dovolit 5 a více z 13 předem definovaných položek. Podle upravené metodiky, která rozšířila záběr sledovaných oblastí o materiální položky a sociální prvky života (volnočasová aktivita, kontakt s přáteli, útrata pro sebe), dosáhla v roce 2020 míra deprivace přesně 5 %. Téměř dvě třetiny respondentů přitom nebyly deprivovány ani jednou položkou. Nejčastěji si domácnosti nemohly dovolit pořídit nový nábytek za opotřebovaný, zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 12 000 Kč nebo týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti.

Míra materiální a sociální deprivace se liší podle složení domácnosti i ekonomické aktivity. Nejohroženější skupinou jsou domácnosti tvořené samotným rodičem s jedním či více dětmi, daleko za nimi zůstávají jednotlivci ve věku 65 let a starší. U této skupiny domácností míra materiální a sociální deprivace překročila 8 %. Z pohledu převažující ekonomické aktivity se míra deprivace u nezaměstnaných v roce 2020 blížila 40 %, u důchodců to bylo 4,5 %.

Graf 2.5 Míra materiální a sociální deprivace podle typu domácnosti za rok 2020

Zdroj: ČSÚ

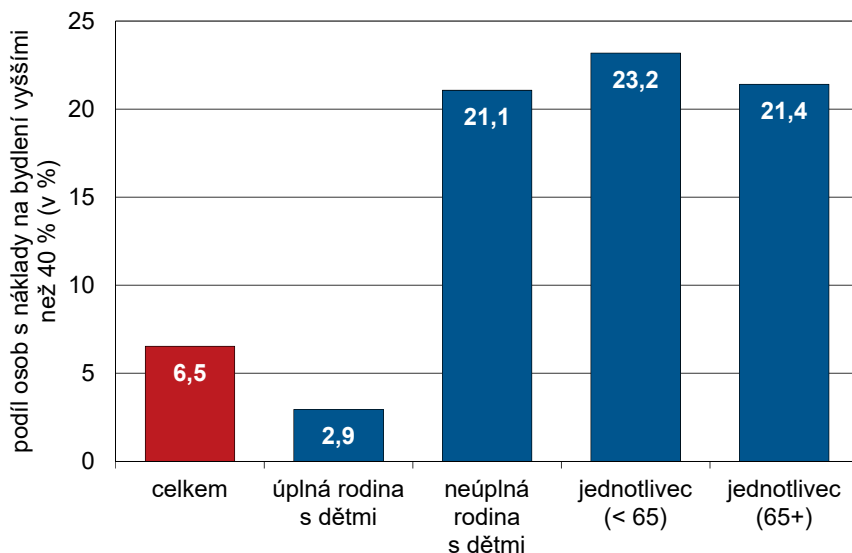
2.5. Senioři a náklady na bydlení

Náklady spojené s bydlením bývají pro domácnosti nejvýraznější položkou rodinného rozpočtu. Za rok 2020 činily průměrné měsíční výdaje domácností za bydlení 5 979 Kč. Nejmenší částku na bydlení měsíčně (4 566 Kč) vynaložily domácnosti jednotlivců starších 65 let. Do těchto výdajů se zahrnuje nájemné (v pronajatých bytech), resp. úhrada za užívání bytu (v bytech v osobním vlastnictví a družstevních bytech), platby za dodávky energií (elektřina, plyn, teplo a teplá voda), vodné a stočné, odvoz odpadků, paliva a ostatní služby spojené s bydlením. Naopak do kategorie výdajů za bydlení nespádají náklady na pořízení bydlení, splátky hypotéky či úvěru na dům/byt ani náklady na běžnou údržbu či rekonstrukci.

O finanční situaci domácností vypovídá, jak velkou zátěží jsou pro ni náklady na bydlení oproti čistému peněžnímu příjmu na domácnost. Podíl příjmů, které domácnosti vynakládaly na bydlení, se během posledních pěti let snižoval, neboť příjmy domácností rostly v průměru rychleji než jejich náklady na bydlení. Největší část ze svých příjmů, více než čtvrtinu, vynaloží na bydlení osaměle žijící senioři, třebaže jsou jejich výdaje v této oblasti nejnižší.

Pro necelých sedm procent českých domácností představují výdaje na bydlení včetně energií více než 40 % z jejich čistých peněžních příjmů. Lze pozorovat, že k nim patří vysoký podíl domácností seniorů nad 65 let, konkrétně se tento jev týkal 21,4 % z nich. Obecně se sice zlepšuje vnímání nákladů na bydlení jakožto zátěže rodinného rozpočtu, pětina jednotlivců starších 65 let však považuje své náklady na bydlení za velkou zátěž.

Graf 2.6 Výdaje za bydlení vyšší než 40 % příjmů podle typu domácnosti v roce 2020

Zdroj: ČSÚ

2.6. Výdaje domácností

Vedle nákladů souvisejících s bydlením jsou potraviny největší položkou, za kterou tuzemské domácnosti během roku utrácejí. V roce 2020 vydala průměrně osoba v domácnosti za potraviny a nealkoholické nápoje celkem 30 985 Kč (2 582 Kč měsíčně), přičemž celkové spotřební výdaje činily průměrně 149 810 Kč (12 484 Kč za měsíc). Domácnosti důchodců bez pracujících členů vydaly za potraviny ještě o něco více, přesně 34 950 Kč (2 913 Kč měsíčně), což činí 23,4 % všech spotřebních výdajů. Větší položkou bylo jen bydlení, voda, energie a paliva (30,7 %). Významný podíl tvoří rovněž spotřební výdaje za rekreaci a kulturu (8,5 %), bytové vybavení, zařízení či opravy (6,6 %) a dopravu (6,1 %). Oproti celkovému průměru vydávají důchodci více peněz za zdraví, zejména za léčiva a zdravotnické prostředky. Složka zdraví tvoří u této skupiny domácností 4,3 % všech spotřebních výdajů. Konkrétně to vychází na 6 420 Kč ročně za osobu.